

özelliklerini, kişiliğini, ihtiyaçlarını ve birikimlerini bilmeyi gerektirir. Muhatabın nasihatle amaçlanan kazanımları edinmesinin nasıl sağlanacağı sorusu da ona uygun yolları ve yöntemleri bilip yerli yerinde kullanmayı gerektirir. Dolayısıyla dinleyenlerin psikolojik, sosyal ve kültürel yapısını, anlayış ve kavrayış kapasitesini, genel özelliklerini dikkate almayan bir nasihatçinin nasihatinin amacına ulaşma şansı azdır.

Gereklerine uygun olarak yapılan nasihat insanlar arasında saygı, sevgi ve dostluğu geliştirir, kardeşlik bağlarını güçlendirir. Dürüst ve ahlaklı bireylerin oluşturduğu duyarlı bir toplumun oluşmasına katkıda bulunur (Beyhakî, 1410: VII, 524-525). Onun içindir ki, tarihî süreçte hem halka yönelik hem de aydınlara yönelik dinî, tasavvufî, siyasî, toplumsal konulu nasihat kitapları/nasihatnameler yazılmıştır (bk. Nasihatname).

KAYNAKÇA

- Beyhakî. *Şuabü'l-İmân*. nşr. M. Saîd b. Besyûnî Zağlûl. Beyrut 1410.
- Çağrıncı, Mustafa. "Nasihat". *DİA*. 2006, XXXII, 408-409.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. İstanbul 2014.
- Gazzâlî. *İhyâü Ulûmî'd-Dîn*. Kahire 1968.
- İbn Hazm. *el-Ahlâk ve's-Siyer fî Müdâvâtî'n-Nüfûs*. nşr. T. A. Mekki. Kahire 1412.
- İbn Hibbân. *Ravzâtü'l-Ukalâ ve Nüzhetü'l-Fuzalâ*. nşr. M. M. Abdülhamid v.dğr. Beyrut 1397.
- İbn Manzûr. *Lisânü'l-Arab*. nşr. A. A. el-Kebîr v.dğr. Kahire, t.y.
- İbn Receb. *el-Fark beyne'n-Nasîha ve Ta'yîr*. nşr. N. A. Halef. Kahire 1399.
- a.mlf. *Câmiu'l-Ulûm ve'l-Hikem*. Beyrut 1408.
- İbnü'l-Esir. *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*. Beyrut 1979.
- Mâverî. *Edebü'd-Dünyâ ve'd-Dîn*. nşr. M. es-Sekkâ. Beyrut 1978.
- Şemseddin Sâmî. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul 2000.
- Şerefeddin. M. "Ebu'l-Berekât el-Bağdadî". *Dârü'l-Fünûn İlahiyat Fakültesi Mecmuası*. 19 (1930), s. 29-43.
- Zemahşerî. *Keşşâf*. nşr. A. el-Mehdî. Beyrut, t.y.

Recai DOĞAN

NASİHATNAME

Nasihat konulu edebî tür.

Arapça *nasihat*, Farsça *nâme* sözcüklerinin birleşiminden oluşan bir terkiptir. İnsanları iyiye, güzele, inançlı ve ahlaklı olmaya yönelten; içerisinde âyet, hadis, atasözü, kıssa, hikâye, özdeyiş ve menkıbeler

Akısız Dost, Akıllı Düşman, *Hümâyûnnâme* (LBL Add. 15153, vr. 275b)

bulunan edebî bir türdür. Genellikle ahlakî içerikli didaktik/öğretici/eğitici eserlerdir. Nasihatnamelerin kaynakları başta Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler olmak üzere, nasihat ve menkıbe kitapları, İran edebiyatına ait pendnameler, tasavvufî yorumlar/evliya menkıbeleri (*Tezkiretül-Evliyâ*, *Esrarnâme*, *Mantku't-Tayr*, *Kabusnâme*, *Bostan* ve *Gülistan*, *Mahzen-i Esrâr*), siyasetnameler, fütüvvetnameler ve atasözleri gibi anonim unsurlardır (bk. Fütüvvetname; Siyasetname).

Kur'an-ı Kerim'de pek çok nasihat ifadesi yer alır. Allah birçok âyette doğrudan kendisi veya elçilerinin ağzından öğüt verir ve Kur'an'ın bir öğüt kitabı olduğunu söyler: "Biz bu Kur'an'ı sana sıkıntı çekesin diye değil, ancak (Allah'ın azabından) korkacak kimselere bir nasihat/öğüt olsun diye indirdik" (Tâhâ 20/2-3). Hz. Muhammed de, "müslümanın, müslüman üzerindeki haklarından biri, yüzüne karşı nasihatte bulunması veya giyabında onun iyiliğini istemesi" olduğunu belirtmiş (Tirmizî, "Edeb", 1), özellikle kendisine nasihat edilmesini isteyen kimsenin talebine karşılık verilmesini emretmiştir (Buhârî, "Büyû", 68). Birçok âyet ve hadiste geçen bu buyruklardan dolayı İslam âlimlerinin ekserisi nasihati *farz-ı kifâye* (Çağrıncı, 2006: 409) olarak kabul etmişlerdir.

Nasihatnameler dinî ve ahlakî değerleri doğrudan veya dolaylı ya da kıssadan hisse yoluyla muhataplarına hatırlatan eğitici ve öğretici eserlerdir. Nasihatname yazarlarının çoğu eserlerini yazarken ya doğrudan çocukları veya bizzat kendi evlatlarını muhatap almışlardır. Bu tür eserlerin ders verme,

öğüt verme, öğretme, salık verme, yol gösterme, vasiyet etme ve vaaz verme gibi işlevleri vardır. Bireyi ve toplumu eğitmek için başta dinî ve tasavvufî eğitim olmak üzere, değerler eğitimi, sosyal eğitim, karakter eğitimi, genel ahlak eğitimi çocuk eğitimi, siyasî eğitim, iktisadî eğitim ve meslekî eğitim gibi pek çok alanda yaygın örnekleri mevcuttur.

Nasihatnameler daha ziyade toplumların çözülme dönemlerinde kaleme alınmışlar ve toplumsal sorunlara çözüm önerileri de sunmuşlardır. Dolayısıyla yazıldıkları devrin siyasî, sosyal, meslekî, kültürel, dinî ve ahlakî panoramasını da yansıtabilirler.

Nasihatnameleri, ele aldıkları konular ve telkin etmek istedikleri değerler bakımından sınıflandırmak oldukça güçtür. İçerik olarak dinî, tasavvufî, sosyal, siyasî, ahlakî, ilmî, âdâb-ı muâşerete dair ve hatta çocuk eğitimini işleyen bu eserlerde konular iç içe girmiş olup dinî ve tasavvufî denilebilecek bir nasihatnamede çocuk eğitimine, tıbbî denilebilecek bir nasihatnamede ise ekonomik hayata dair çeşitli öğütler bulunabilmektedir. Buna rağmen bazı nasihatnameler fütüvvetname veya siyasetname gibi özel adlar almışlardır.

Günümüzde nasihat kitapları eskisi kadar yaygın olmamasına rağmen, “olgun insan”ı ortaya çıkarma amacına yönelik, özellikle Batı dünyasında NLP (Neura Linguistik Programming) kitapları güncel öğütlerle varlığını sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdülhamid el-Kâtib. *Doğunun Hükümdarı*. çev. G. Gündüzöz – S. Gündüzöz. İstanbul 2007.
- Adaloğlu, Hasan Hüseyin. “Siyaset Kültürü ve Sebüktegin’in *Pendnâme*’si Üzerine Değerlendirmeler”. *Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 4/2 (2017), s. 377-386.
- a.mlf. “Siyasetnâme”. *DİA*. 2009, XXXVII, 304-306.
- Akalın, Erkan. “Değerler Eğitiminde Klasik Türk Edebiyatı Metinlerinden Faydalanmak: Manzum Nasihatnameler Örneği”. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 19/41 (2021), s. 79-128.
- Çağrı, Mustafa. “Nasihat”. *DİA*. 2006, XXXII, 408-409.
- Emiroğlu, Selim. *Türkçe Manzum Nasihatnâmelerin Eğitim Değeri Üzerine Bir İnceleme*. Dr.T, Selçuk Üniversitesi, 2010.
- Kaplan, Mahmut. “Manzum Nasihatnâmelerde Yer Alan Konular”. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. sy. 9 (2001), s. 133-185.
- Keykâvus. *Kâbusnâme*. çev. Mercimek Ahmet, haz. ve sad. A. Özkırımlı. İstanbul t.y.
- Pala, İskender. “Nasihatnâme”. *DİA*. 2006, XXXII, 409-410.
- Tusî, Nasîruddin. *Ahlâk-ı Nâsirî*. çev. A. Gafarov – Z. Şükürov. İstanbul 2007.
- Yusuf Has Hâcib. *Kutadgu Bilig*. haz. R. R. Arat. İstanbul 1998.

◆ Hasan Hüseyin ADALIOĞLU

Tûsî'nin *Tahriru Kitabü'l Mesakin* adlı risalesinin ilk iki sayfası

NASÎRÜDDÎN TÛSÎ

(1201-1274)

Âlim, filozof, ahlak kitabı yazarı.

Günümüzde İran sınırları içinde bulunan Tûs'ta doğdu. İlk öğrenimini babası Muhammed b. Hasan'dan aldı. Ardından dönemin âlimlerinden felsefe, matematik, mantık, logaritma, hadis, fıkıh tahsil etti. İlimdeki şöhreti Kuhistan bölgesi hâkimi Nâsirüddin Abdürrahim'e kadar ulaşınca onun himayesine girdi. Daha sonra Moğol Hükümdarı Hülâgû'nun desteğini gördü. Onu ikna ederek Merâğa Rasathanesi'nin kurulmasına öncülük etti. Kelam, felsefe, mantık, riyâzî ilimler, astronomi ve tasavvuf alanlarında 150'yi aşkın eser verdi. Bunlardan *Ahlâk-ı Nâsirî*, *Evsâf-ü'l-Eşrâf* ve *Risâletü'n-Nasîriyye*'de ahlak ve eğitim konularını yoğun olarak işledi.

Tûsî'ye göre eğitim sürecinin sonunda amaçlanan şey kişinin ahlakî olgunluğa erişmesidir. Bu noktada insanın terbiye edilebilir olduğuna bilhassa vurgu yapar ve insandaki bu özelliğin fitrî olduğunu, şahsiyetin iç ve dış etkenlerle şekillenmesinin bu yolla gerçekleşeceğini, çocukluk ve gençlik döneminde verilen bilinçli bir eğitimle ahlakın değişebileceğini ileri sürer. Dolayısıyla eğitim zorunlu olmalıdır.

İnsandaki “terbiye edilebilirlik” özelliğini ikiye ayırır. Birincisi, kişilerin terbiye edilebilirliğidir ki insandan insana değişmektedir. Kolaylıkla terbiye edilebilenler yanında direnç gösterenler de vardır. İkincisi, çocukların terbiye edilebilirliğidir. Çocuklar ve gençler, yaşlılardan daha kolay terbi-